

درس 1: منابع پژوهش در تاریخ اسلام و ایران دوران اسلامی

طرح سوال:

تاریخ چگونه علمی است؟ تاریخ علمی متکی بر روش و قواعد خاص خود است. مورخان با کاوش و نقد و بررسی شواهد و مدارک مندرج در منابع تاریخی قادر به شناخت تحلیل و تفسیر رویدادها و تحولات گذشته هستند. منابعی که مورخان برای فهم زندگی اجتماعی انسان در گذشته از آن استفاده میکنند دارای گونه های مختلفی هستند

گونه های منابع تاریخی از ظهور اسلام تا پایان عصر صفوی

مورخان برای آگاهی از چگونگی وقوع رویدادهای گذشته به منابع مختلفی رجوع می کنند. در این جا به اختصار با گونه های مختلف منابع تاریخ ایران دوره ی اسلامی تا پایان عصر صفوی، آشنا می شوید.

۱- منابع غیر نوشتاری

الف) مَحَوِّطَه ها و بناهای تاریخی

آثار بر جای مانده از انسان ها و جوامع گذشته از جمله مهم ترین شواهدی اند که به مورخان این امکان را می دهند تا از چگونگی اوضاع فرهنگی، اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و نظامی دوران گذشته آگاهی یابند. مکان های تاریخی مثل غار حرا، کوه اُحد و یا دشت چالدران هر کدام به عنوان بستر وقوع یک رویداد تاریخی به شمار می روند. آثار و بناهای تاریخی مانند میدان نقش جهان، مسجد گوهرشاد و به طور کلی آثار ساختمانی و معماری نظیر کاخ ها، کاروان سراها، قلعه ها و برج ها، زیارت گاه ها، مقبره ها، پل ها و جاده ها، آب انبارها، مساجد و کلیساها، معابد و خانقاه ها، بنادر و اسکله ها و روستاها و شهرهای قدیمی از مهم ترین منابع و مراجع پژوهش درباره ی گذشته های دور و نزدیک محسوب می شوند.

این آثار، مورخان را در زمینه ی فهم عمیق تر و بازسازی دقیق تر گذشته ها کمک می کنند.

ب) ابزارها و وسایل دست ساخته ی انسان

این دسته از آثار نیز برای مورخان از منابع بسیار موثَّق محسوب می شوند. انواع پوشاک، جواهرات، ابزارهای کشاورزی، ظروف، وسایل حمل و نقل، اشیای هنری مثل مجسمه ها، تابلوهای نقاشی، سازهای موسیقی، جنگ افزارها، وسایل خانگی و در مجموع تمام دست ساخته های انسانی بازمانده از گذشته گواه روشنی بر نوع فرهنگ و طرز تفکر و چگونگی عقاید و آداب و رسوم پیشینیان ما هستند. از این رو، بررسی این آثار که به طور خاص در

قلمرو دانش‌هایی چون باستان‌شناسی، معماری و هنر قرار می‌گیرند، اطلاعات بسیار مفیدی برای بازآفرینی گذشته، در اختیار مورخان می‌گذارند.

پ) آثار شفاهی

مطالعه‌ی روش‌مند افسانه‌ها و اساطیر اقوام در دوره‌های مختلف تاریخی، خاطرات شفاهی، انواع مختلف ادبیات عامیانه، اعم از داستان‌های تاریخی، قهرمانی، اخلاقی و تخیلی، گونه‌های متفاوت مثل‌ها، لطیفه‌ها و انواع شعر، نظیر دوبیتی، تصنیف، ترانه و لالایی، کمک زیادی به شناخت فرهنگ، آداب و رسوم و سنت‌های اجتماعی و طبقات مختلف مردم در ادوار مختلف می‌کند.

الف) کتاب‌های تاریخی

۱- تاریخ‌های عمومی

۲- تاریخ‌های محلی

۳- تاریخ‌های سلسله‌ای

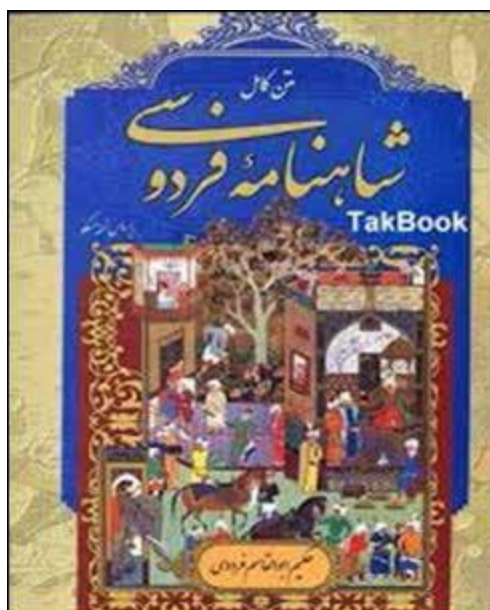
۵- تاریخ‌های منظوم

ب) سفرنامه‌ها

پ) نوشته‌های جغرافیایی

ث) سیاست‌نامه‌ها و اندرزنامه‌ها

ج) سایر نوشته‌ها

طرح سوال:

منشآت به چه آثاری گفته می شود؟ منشآت از منابع و مراجع مهم تاریخی محسوب می شود. متون تقویمی و گاه شماری متون فلسفی و فقهی متون اخلاقی و سایر تالیفات علمی نیز میتوانند به منظور تبیین اوضاع علمی دوره های تاریخی مورد توجه و مطالعه مورخان قرار گیرد نوشته های روی سکه ها نیز اطلاعات مفیدی درباره اوضاع سیاسی اجتماعی مذهبی اقتصادی و هنری سلسله های حکومتی و نام پادشاهان ارائه میدهند.

تاریخ نگاری عمومی به چه شیوه تاریخی نگاری گفته می شود؟ تاریخ نگاری عمومی یکی از شاخه های تاریخ نگاری در ایران است که از قرن سوم هجری قمری آغاز و تا اواخر عصر قاجار تداوم یافت این دسته از آثار تاریخ جهان را از آفرینش عالم آغاز می کردند و سپس به شرح زندگی حضرت آدم می پرداختند. پس از آن تاریخ اساطیری ایران را از کیومرث آغاز و تا پایان دوره ساسانیان ختم می کردند در ادامه رویداد های تاریخ اسلام و سلسله های ایرانی را تا زمان حیات خود ثبت و ضبط می کردند